RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA O‘ZBEKISTONDA BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDIT TEKSHIRUVLARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI

Raxmonova Zebiniso Abdihalimovna

e-mail: zebinisoraxmonova1@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada buxgalteriya hisobi va audit tekshiruvlarini raqamli iqtisodiyot asosida tashkil etish va xalqaro standartlar asosida shakllantirishning dolzarbliligi, raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish mohiyati, raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi va auditni rivojlantirishning ahamiyati va bugungi kundagi qonunchilik va yangiliklar haqida ham alohida to`xtalib o`tilgan.*

Kalit sozlar: *Raqamli iqtisodiyot, xalqaro audit standartlari, audit tekshiruvlarida samarali foydalaniladigan axborot texnologiyalari, xalqaro investitsiyalar, buxgalteriya hisobotlari, audit va buxgalteriyani avtomatlashtirish, elektron audit, soliq hisobotlari, moliyaviy hisobotlar.*

Аннотация. *В данной статье рассматриваются актуальность организации бухгалтерского учета и аудиторских проверок на основе цифровой экономики, а также их формирования в соответствии с международными стандартами. Особое внимание уделяется сущности совершенствования бухгалтерского учета и финансовой отчетности в условиях цифровой экономики на основе международных стандартов, значению развития бухгалтерского учета и аудита в современных условиях цифровой трансформации, а также анализу действующего законодательства Республики Узбекистан и последних реформ и нововведений в данной сфере.*

Ключевые слова: *Цифровая экономика, международные стандарты аудита, информационные технологии, эффективно применяемые при проведении аудиторских проверок, международные инвестиции, бухгалтерская отчетность, автоматизация бухгалтерского учета и аудита, электронный аудит, налоговая отчетность, финансовая отчетность.*

Abstract. *This article examines the relevance of organizing accounting and audit activities within the framework of the digital economy and developing them in accordance with international standards. Particular attention is paid to the essence of improving accounting and financial reporting based on International Financial Reporting Standards (IFRS) in the context of the digital economy, the importance of developing accounting and auditing under digital transformation, as well as an analysis of the current legislation of the Republic of Uzbekistan and recent reforms and developments in this field.*

Keywords: *Digital economy, International Standards on Auditing (ISA), information technologies effectively used in audit engagements, international investments, accounting reports, accounting and audit automation, electronic auditing (e-audit), tax reporting, financial reporting.*

Kirish. Hozirgi iqtisodiyotimizning yanada rivojlanib va takomillashib borayotgan bir vaqtda raqamli iqtisodiyot hamda buxgalteriya va audit hisobotlarini xalqaro standartlari asosida o`tkazish bir biri bilan chambarchas bog`liq. Chunki iqtisodiyotning raqamlashtirilishi moliyaviy axborotlarni tezkor yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilishni talab etsa, xalqaro standartlar (IFRS/MHXS va ISA) ushbu axborotlarning ishonchliligi, taqqoslanishi va shaffofligini ta'minlaydi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda MHXSni bosqichma-bosqich joriy etish, auditorlik faoliyatini xalqaro talablarga moslashtirish hamda buxgalteriya tizimini modernizatsiya qilish bo‘yicha islohotlar amalga oshirilmoqda.

Raqamli iqtisodiyot – bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, sun’iy intellekt, bulutli texnologiyalar (cloud computing), katta hajmdagi ma’lumotlar (Big Data) va blokcheyn kabi texnologiyalar asosida iqtisodiy faoliyatni tashkil etish tizimidir.

Buxgalteriya va audit hisobotlarini xalqaro standartlar asosida tuzishda, yuritishda va takomillashtirishda raqamli iqtisodiyotning ahamiyati, o`rni, dolzarbliliga alohida e`tibor bermoq lozim. Agarda biz buxgalteriya hisobi va audit tekshiruvlarini bosqichma bosqich hamda raqamli iqtisodiyot tamoyillari asosida hamda xalqaro standartlardan foydalangan holda tuzishni birgalikda yo`lga qo`ysak, amaliyotga tadbiq etsak oldimizga qo`ygan maqsadlarimizga yanada aniq va mustahkam tarzda erishgan bo`lamiz. Chunki doimo rivojlanib borayotgan va takomillashishdan to`xtamoqtgan zamon va iqtisodiyot talabi ham unga mos ravishda o`sishlikdan to`xtamaslik hisoblanadi.

Asosiy qism. Iqtisodiyotni raqamlashtirish va buxgalteriya hamda audit tekshiruvlarini xalqaro standartlar asosida yuritishning uzviy bog`liqligi va bosqichlari haqida alohida to`xtalib o`tmoqchimiz.

Avvalo hisob jarayonlarini raqamlashtirish va amaliyotda qo`llash bosqichidan boshlaydigan bo`lsak, bung quyidagi amallarni asos qilib olsak bo`ladi.

- Korxonalarda ERP tizimlari, elektron hujjat aylanishi va bulutli buxgalteriya dasturlaridan foydalanish hisob jarayonlarini avtomatlashtiradi.
- Natijada inson omili tufayli yuzaga keladigan xatolar kamayadi, ma'lumotlarni real vaqt rejimida shakllantirish imkoniyati yaratiladi.

Navbatdagi bosqich esa buxgalteriya hisobotlarini tuzishda Xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini (MHXS/IFRS) qo‘llash hisoblanib, uning ahamiyati va dolzarbliligiga alohida to`xtalib o`tish lozim.

- Raqamli platformalar MHXS talablariga muvofiq moliyaviy hisobotlarni avtomatik shakllantirish imkonini beradi.

- Bu investorlar, kreditorlar va xalqaro moliya institutlari uchun hisobotlarning tushunarli va taqqoslanadigan bo‘lishini ta'minlaydi. Hamda ularni jalb qilishda va jahon bozoriga kirishga alohida ahamiyat ko`rsatadi.

Audit sifatining oshishi va kelajakda olinadigan qarorlarning natijasida xatolarning oldi olinishi kabi ta`kidlash lozim bo`lgan bosqich ham dolzarbliligini ko`rsatadi.

- Raqamli iqtisodiyot sharoitida auditorlar katta hajmdagi ma'lumotlarni Data Analytics, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan audit vositalari yordamida tahlil qilishi mumkin.
- Bu auditning tezligi va aniqligini oshirib, tavakkalchiliklarni samarali aniqlashga xizmat qiladi.

Hozirgi kunda ahamiyatliligi va dolzarbliligi bilan alohida e`tibor berilib kelinayotgan masalalardan biri shaffoflik va korrupsiyani kamaytirish vazifasini ham bajarilishiga yordam berishini alohida ta`kidlash lozim.

- Elektron hisob-kitoblar va raqamli izlar (digital footprint) barcha moliyaviy operatsiyalarni kuzatish imkonini beradi.
- Xalqaro audit standartlari esa ushbu ma'lumotlarning haqqoniyligini mustaqil baholashni ta'minlaydi.

Iqtisodiyotimiz rivoji va jahon bozoriga kirishi uchun ahamiyatli ko`rsatkichlardan biri bo`lib xizmat qiladigan investitsion jozibadorlikning ortishi va barqarorlashuvi bosqichi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

- Xalqaro standartlarga muvofiq tayyorlangan moliyaviy hisobotlar xorijiy investorlar uchun ishonchli axborot manbai hisoblanadi.
- Raqamli boshqaruv esa axborotlarning tezkor va ochiq taqdim etilishini ta'minlaydi.

O‘zbekistonda "Raqamli O‘zbekiston" doirasida davlat boshqaruvi va biznesni raqamlashtirish bilan bir qatorda, MHXS va xalqaro audit standartlarini joriy etish

iqtisodiy islohotlarning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu quyidagi natijalarga xizmat qiladi:

- faoliyat yuritib kelayotgan korxonalarning xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatini kengaytiradi;
- mahalliy korxonalarning xorijiy investitsiyalarni jalb etishni osonlashtiradi;
- raqamlashtirish asosida tuzilgan moliyaviy hisobotlarning sifati va ishonchliligini oshiradi;
- audit xizmatlari sifatini xalqaro darajaga olib chiqadi;
- davlat va xususiy sektor boshqaruvida shaffoflikni kuchaytiradi.

Xulosa. Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi va auditning xalqaro standartlar asosida tashkil etilishi O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun muhim omil hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar hisob va audit jarayonlarini tezkor, aniq va shaffofligini oshiradi, MHXS (IFRS) hamda ISA esa ushbu jarayonlarning xalqaro talablarga asosida ekanligini ta'minlaydi. Natijada moliyaviy hisobotlarning sifati oshadi, investorlar ishonchi mustahkamlanadi, kapital bozorining jozibadorligi ortadi va mamlakatning global iqtisodiyotga integratsiyasi jadallashadi. Shu bois raqamlashtirish, xalqaro standartlarni joriy etish va mutaxassislar salohiyatini oshirish O‘zbekistonda iqtisodiy islohotlarning o'zaro bog'liq va strategik yo'nalishlari hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. IFRS Foundation. *International Financial Reporting Standards (IFRS).* London: IFRS Foundation, 2024.

2. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). *Handbook of International Quality Management, Auditing, Review, Other Assurance and Related Services Pronouncements.* New York: IFAC, 2024.

3. Deloitte Global. Global Audit Quality Report 2022–2023. – London: Deloitte Touche Tohmatsu Limited, 2023.

4. Ernst & Young. EY Global Audit Quality Report 2023. – London: EYGM Limited, 2023.

5. KPMG International. KPMG Global Audit Quality Report 2023. – Zurich: KPMG International Cooperative, 2023.

6. PricewaterhouseCoopers. PwC Global Audit Quality Report 2023. – London: PricewaterhouseCoopers International Limited, 2023.

7. IFAC (International Federation of Accountants). Handbook of International Quality Management, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. – New York: IAASB, 2022.

8. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). *Handbook of International Quality Management, Auditing, Review, Other Assurance and Related Services Pronouncements.* New York: IFAC, 2024.

9. Vasarhelyi M. A., Kogan A., Tuttle B. M. Big data in accounting: An overview // *Accounting Horizons*. – 2015. – Vol. 29, No. 2. – P. 381–396.

10. Menglikulov, B. Y. (2023). *Improving the Accounting Policy of Uzbekistan Based on IFRS. International Journal of Business Diplomacy and Economy*, 2(6), 142–150.

11. Toshmatov A., Yusupov B. O‘zbekistonda xalqaro audit standartlarini joriy etish muammolari // *Moliya va hisob*. – 2021. – №3(18). – B. 45–58.

12. O‘zbekiston Respublikasining “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni. – 2020-yil 1-aprel, №614.

13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Auditorlik faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. – 2022-yil 14-noyabr, PF–431.

14. O‘zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni. O`RQ – 404, 2021-yil 13-aprel (o`zgartirish va qo`shimchalari bilan)

15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tishni jadallashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida"gi Qarori. PQ – 4611, 2020-yil 24-fevral.

16. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O‘zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi Farmoni.